

УДК 331.5.024.5
JEL J210; R110

С. Гудзинський, канд. екон. наук, ст. наук. співроб.
Головне науково-експертне управління
Апарату Верховної Ради України

РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КЛАСТЕРНИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІЙ

У статті обґрунтовуються основні переваги та наближена структура функціонального кластеру зайнятості як інструменту забезпечення конкурентоспроможності території.

***Ключові слова:** функціональний кластер; кластер зайнятості.*

Постановка проблеми. В умовах поглиблення конкурентного середовища, з одного боку, та зростання потреби територій у фінансових, у першу чергу інвестиційних, ресурсах, з другого боку, суттєво актуалізується проблема забезпечення їх конкурентоспроможності. Остання, у свою чергу, є інтегрованим результатом взаємодії таких факторів, як територіальні (локальні) умови, система інституційного забезпечення, економічна структура та людські ресурси. Одним з достатньо дієвих механізмів забезпечення високого рівня конкурентоспроможності територій небезпідставно, з огляду на результати світової практики запровадження, є кластерна модель розвитку. Її застосування, як правило, забезпечує можливість через збалансування інтересів учасників кластеру забезпечити належний рівень досягнення цілей суб'єктів територіальної громади, господарюючих структур та території в цілому. Показовою при цьому є наявність синергічного ефекту реалізації кластерної моделі, суть якого полягає у її спроможності забезпечити кінцевий інтегрований результат, який суттєво перевищує просту суму результатів, що потенційно можуть бути досягнуті суб'єктами кластеру поодиночі.

Проблематика застосування кластерних механізмів останнім часом набуває дедалі більшої актуальності в Україні.

Тут, зокрема, слід відзначити проведене у 2005 р. в Україні комплексне соціально-економічне дослідження "Підвищення конкурентоздатності економіки областей Заходу та Півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів)", в процесі якого проаналізовано вітчизняний досвід формування нових виробничих мережевих структур –

кластерів, оцінено досягнення цих структур як в розвинутих, так і в депресивних регіонах країни, окреслено перспективи підвищення рівня економіки регіонів України на основі нової моделі організації діяльності [1].

На державному рівні підвищений інтерес до кластерних механізмів в системі управління територіальним та галузевим розвитком спостерігався упродовж 2009–2010 років, про що свідчить, зокрема, прийняття низки важливих рішень, а саме: схвалення Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів (2009 р.); прийняття урядового рішення про впровадження кластерної моделі розвитку народних художніх промислів, згідно з яким Івано-Франківську область, на території якої створено кластер народних художніх промислів "Сузір'я", визначення базовою для впровадження кластерної моделі розвитку таких промислів з наступним поширенням досвіду створення кластерів в інших регіонах України (у 2010 р.); затвердження плану заходів на 2010–2011 рр. із створення інноваційнотехнологічного кластера "Сорочинський ярмарок" для сприяння розвитку сільських територій" (у 2010 р.); утворено робочу групу з питань розвитку кластерів в Україні (у 2010 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідженню проблематики кластерних механізмів присвячені праці М.Войнаренка [2], С.Соколенка [3], Г.Хасаєва, Ю.Міхєєва [4], Ю.Ковальової [5], О. Кундеуса [6], В.Захарова [7], Н.Волкової [7] та інших, які сконцентровані на удосконаленні понятійного апарату, вирішенні проблем адаптації кластерних механізмів в різні сектори національної економіки, удосконаленні внутрішніх механізмів їх функціонування тощо.

Перспективними вбачаються формування результативної ієрархічної структури кластерних систем територіального розвитку, узгодження цілей суб'єктів кластеру в такій структурі та формування дієвих механізмів, спрямованих на забезпечення її "живучості" в довготривалому періоді, забезпечення спроможності реалізації сформульованих завдань економічного та соціального характеру, включаючи завдання у сфері зайнятості. У зв'язку із цим, поряд з традиційними підходами до створення кластерних моделей розвитку, які базуються на територіальних, галузевих та виробничих кластерах, актуалізується проблематика формування функціональних кластерів.

Метою статті є обґрунтування доцільності формування, основних переваг та наближеної структури функціонального кластеру зайнятості як інструменту забезпечення конкурентоспроможності території.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зайнятість виступає одним з основних індикаторів макроекономічного розвитку і одночасно однією з головних соціально-економічних проблем, яка набуває особливої гостроти, насамперед в частині найбільш вразливих на ринку праці верств населення (молоді, малозабезпечених, інвалідів) в нестабільних економічних системах. Об'єкт регулювання у даному випадку значно диверсифікований за кількісними та якісними параметрами, суб'єктивним складом, що визначає необхідність застосування комплексного підходу до розробки відповідних засобів впливу. Одним з його напрямів, орієнтованим на забезпечення високої результативності на основі синергічного ефекту, є управління територіальним розвитком із застосуванням кластерних механізмів. Такий висновок логічно випливає із змістовної природи поняття "кластер", який, зокрема Ю.М.Ковальовою, трактується як "локалізована територіально-виробнича форма інтеграції взаємодіючих суб'єктів господарювання, банківського, приватного сектору, освітніх закладів, органів влади та суміжних, допоміжних, конструкторських, інноваційних підприємств/організацій, об'єктів інфраструктури, що характеризується виробництвом конкурентноздатних товарів або послуг, наявністю погодженої стратегії розвитку, спрямованої на реалізацію інтересів кожного з учасників і території локалізації кластера, на якій вона перебуває, і що має істотну соціально-економічну значимість для регіону" [5].

Кластерний підхід дозволяє вирішувати проблему регулювання зайнятості в контексті, насамперед, балансування локальних ринків праці, а також трудозабезпечення з точки зору завдань як коротко-, так і довгострокової перспективи. При цьому реалізація кластерних моделей, насамперед у сфері управління територіальним розвитком, покликана забезпечити досягнення цільових пріоритетів, сформованих потребами, з одного боку, збалансованого розвитку території, а, з другого – вирішення проблеми трудозабезпечення території та господарюючих на ній суб'єктів на стабільній основі. Комплексний розвиток території у даному випадку має виступати як цільова функція, що передбачає створення матеріальних передумов для вирішення проблеми трудозабезпечення у довготривалому періоді. Територія при цьому повинна розглядатися з точки зору передумов формування, з одного боку, достатніх контингентів носіїв робочої сили, трудового потенціалу, інтелектуального та людського капіталів, а, з другого – ємної та диверсифікованої сфери прикладання праці для контингентів суб'єктів, які формують пропозицію на локальному ринку праці.

Реалізація такого підходу потребує формування відповідної ієрархічної структури кластерної моделі територіального розвитку. Така структура може бути як моноспрямованою, базуючись на кластері одного типу, в тому числі сформованого як за об'єктовою (наприклад, продуктовий кластер), так і функціональною (наприклад, кластер зайнятості) ознакою, так і розгалуженою, в якій можуть функціонувати кластери різних типів і які в зазначеній структурі представлені як підкластери.

В контексті формування результативної системи управління територіальним розвитком доцільною, з нашої точки зору, вбачається наступна ієрархічна структура кластерної моделі управління розвитком території: територіальний кластер (кластер розвитку території) – галузеві (секторальні) кластери (підкластери 1 рівня) – виробничі кластери (підкластери 2 рівня). Територіальний кластер у даному випадку є системоутворюючим. Зайнятість в такій схемі (або ж кластер зайнятості, якщо системоутворюючим виступає саме він і якому відповідно підпорядковані інші кластери як основній цільовій функції) може виступати результативним індикатором та оціночним критерієм діяльності системоутворюючого кластеру загалом та підкластерів зокрема поряд з іншими індикаторами та критеріями в проранжованій системі пріоритетів (такими, наприклад, як конкурентоспроможність території, галузі (сектору) чи окремого продуктового напрямку, стабільність бізнесу, висока ліквідність в межах відповідних продуктових сегментів тощо).

Основу дієвості, а також "живучості" системоутворюючого кластеру, ієрархічної структури кластерної системи територіального розвитку загалом складає система узгоджених цілей. Така система передбачає, з одного боку, обов'язковий характер орієнтації усіх підкластерів на узгоджену інтегровану ціль системоутворюючого кластеру – території, а, з другого боку, взаємоузгодженість цілей так званого другого рівня (або ж цілей різного порядку) між підкластерами. Максимальний рівень узгодженості цілей є запорукою забезпечення високого синергічного результату в межах системоутворюючого кластеру.

Узгодження цілей в межах системоутворюючого кластеру, особливо з розрахунку на довгострокову перспективу, є однією з головних проблем при застосуванні диверсифікованих кластерних систем управління розвитком території. Слід враховувати, що кластер є, у першу чергу, соціальною системою, якій в силу її природного стану властива висока внутрішня мобільність, зумовлена впливом численних чинників внутрішнього та зов-

нішнього характеру, що, відповідним чином, створює відповідні ризики для об'єкта управління – тобто території та кластеру загалом – як інструмента управління. Одним з таких чинників може бути зміна суб'єктного складу кластеру, у першу чергу за рахунок зміни власників бізнесу, а отже їх цілей, місії та стратегії, що може призводити до конфлікту в ієрархічній структурі цілей та суб'єктів кластеру. Суттєвий вплив на зміну цілей суб'єктів кластеру або контингентів останніх можуть здійснювати також зміна зовнішнього середовища функціонування бізнесу під впливом об'єктивних факторів розвитку ринку, формування внутрішніх конфліктів в межах кластеру, об'єктивна тенденція посилення конкурентних переваг окремих суб'єктів кластеру тощо. Відповідним чином формуватимуться ризики для кластеру, які можуть набувати масового та системного характеру, немичуче знижуючи "живучість" кластеру в цілому. Остання, у свою чергу, значною мірою визначатиме мотиваційну поведінку населення, передусім молоді, інших соціально вразливих на ринку праці верств населення (інвалідів, малозабезпечених тощо) щодо майбутньої зайнятості у довгостроковому періоді за рахунок формування прогнозованої стабільної пропозиції робочих місць, структурованого за професійно-кваліфікаційними та освітніми параметрами попиту на робочу силу.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що впровадження кластерних механізмів управління територіальним розвитком для досягнення високих результатів в економічній та соціальній сферах має передувати кропітка робота у напрямі опрацювання теоретико-методологічних засад формування таких механізмів, прогнозування наслідків їх застосування з метою мінімізації можливих ризиків, а відтак негативних наслідків, які можуть викликати формування тенденцій, що матимуть незворотній характер. Функціональні кластери, у даному випадку кластер зайнятості, спроможні, на нашу думку, забезпечити формування довгострокового тренду "живучість території" на основі створення та використання її високих конкурентних переваг.

Література:

1. Підвищення конкурентоздатності економіки областей Заходу та Півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів) / Під заг. ред. С.І.Соколенка. – К., 2005. – 238 с.

2. Войнаренко М.П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України // Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28)

територій / Матеріали конференції 1–2 листопада 2001р. – Київ: Спілка економістів України, 2001. – С.25–33.

3. Соколенко С. Промышленная и территориальная кластеризация как средство реструктуризации // Социальные аспекты и финансирование индустриальной реструктуризации / Материалы конференции 26–27 октября 2003 г. – М: Региональный форум, 2003. – С.24–28.

4. Хасаев Г.Р, Міхеєв Ю.В. Кластери - сучасні інструменти підвищення конкурентноздатності регіону (через Партнерство до майбутнього). Частина 1 // Журнал "Компас промислової реструктуризації". – №1. – 2003. – С. 1–13.

5. Ковальова Ю.М. Кластер як нова форма організації та розвитку економіки // Зб. тез. доп. наук.-практ. конф. "Становление современной науки – 2007". – Донецьк. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>

6. Кундеус О. Переваги кластерної моделі розвитку економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://confiapv.at.ua/publ/konf_24_25_cherven_2010/perevagi_klasternoji_modeli_rozvitku_ekonomiki/2-1-0-145

7. Захаров В. Промышленные кластеры и экономический рост / В.Захаров // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 12. – С. 19–23.

8. Волкова Н.Н. промышленные кластеры / Н.Н.Волкова, Т.В.Сахно. – Полтава: Асми, 2005. – 243 с.

Reference:

1. Pidvyshchennya konkurentozdatnosti ekonomiky oblastey Zakhodu ta Pivdnyia Ukrayiny na osnovi formuvannya novykh vyrobnychykh system (klasteriv) / Pid zah. red. S.I.Sokolenka. – К., 2005. – 238 s.

2. Voynarenko M.P. Mekhanizmy adaptatsiyi klasternykh modeley do polityko-ekonomichnykh realiy Ukrayiny // Svitovyy ta vitchyznyanyy dosvid zaprovadzhennya novykh vyrobnychykh system (klasteriv) dlya zabezpechennya ekonomichnoho rozvytku terytoriy / Materialy konferentsiyi 1–2 lystopada 2001r. – Kyiv: Spilka ekonomistiv Ukrayiny, 2001. – S. 25–33.

3. Sokolenko S. Promyshlennaja i territorial'naja klasterizacija kak sredstvo restrukturizacii // Social'nye aspekty i finansirovanie industrial'noj restrukturizacii / Materialy konferencii 26–27 oktjabrja 2003 g. – M: Regional'nyj forum, 2003. – S. 24–28.

4. Khasayev H.R, Mikhyeyev Yu.V. Klasteriy – suchasni instrumenty pidvyshchennya konkurentnozdattosti rehionu (cherez Partnerstvo do maybutn'oho). Chastyna 1 // Zhurnal "Kompas promyslovoyi restrukturyzatsiyi". – №1. – 2003. – S. 1–13.

5. Koval'ova Yu.M. Klaster yak nova forma orhanizatsiyi ta rozvytku ekonomiky // Zb. тез. доп. наук.-практ. конф. "Stanovlenye sovremennoy nauky – 2007. – Dnets'k. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.rusnauka.com>

6. Kundeus O. Perevahy klasternoyi modeli rozvytku ekonomiky [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://confiapv.at.ua/publ/konf_24_25_cherven_2010/perevagi_klasternoji_modeli_rozvitku_ekonomiki/2-1-0-145

7. Zaharov V. Promyshlennye klasterij i jekonomicheskij rost / V.Zaharov // Problemy teorii i praktiki upravlenija. – 2006. – № 12. – S. 19–23.

8. Volkova N.N. promyshlennye klasterij / N.N.Volkova, T.V.Sahno. – Poltava: Asmi, 2005. – 243 s.

Надійшла до редколегії 27.02.14

**Гудзинский С.А., канд. экон. наук,
Главное научно-экспертное управление
Аппарата Верховной Рады Украины**

**РЕГУЛИРОВАНИЕ ЗАНЯТОСТИ В УСЛОВИЯХ
РЕАЛИЗАЦИИ КЛАСТЕРНЫХ МЕХАНИЗМОВ ПОВЫШЕНИЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТЕРРИТОРИЙ**

В статье обосновываются основные преимущества и приближена структура функционального кластера занятости как инструмента обеспечения конкурентоспособности территории.

Ключевые слова: функциональный кластер; кластер занятости.

**Hudzyns'kyi S.O., PhD
The Head Department of Science and Expert in
Verkhovna Rada of Ukraine**

**REGULATION OF EMPLOYMENT IN THE MECHANISMS
OF COMPETITIVENESS CLUSTER AREAS**

In terms of deepening the competitive environment on the one hand, and growth areas in financial need, first of all investment and resources, on the other hand, significantly updated the problem of competitiveness. The latter, in turn, is the integrated result of the interaction of factors such as territorial (local) conditions, the system of institutional support, the economic structure and human resources. One quite effective mechanisms for ensuring a high level of competitiveness of territories reason, given the results of the implementation of international practice, there is a cluster development model. Its application usually provides the opportunity through balancing the interests of the cluster to provide the appropriate level of the objectives of business local community, economic structures and the area in general. Indicative in this case is the presence of a synergistic effect of the implementation of the cluster model, the essence of which lies in its ability to provide integrated end- result, which significantly exceeds the simple sum of the results that may be achieved by the cluster actors alone.

Keywords: functional cluster; cluster of employment.